

חוברת לימוד והגות

תצוה

12 שאלות לשאול סביב שולחן השבת

שתיים־עשרה שאלות מתוך שיעורו של הרב רפאל בניזרי "תצוה —
התעלות האדם": המשכן אינו קודם כול מקום של כפרה, אלא מקום
שבו האדם מתעלה. מדוע נעלם בו שמו של משה, מדוע רק הברזל מוצא
ממנו, ומדוע על הכהן לעלות שלוש מעלות כדי להדליק נר העומד בגובה
אדם.

הרב רפאל בניזרי

תוכן הנושאים

נושאים להגות ושאלות לשיחה סביב שולחן פרשת תצוה

01	רעיון שנעשה דירה
02	מה שנותנים — זה מה ששומרים
03	הכול, חוץ מן הברזל
04	ההר הקטן, תשובה לסיני
05	הקרבן היחיד שנכרי לא יכול היה להקריב
06	מתכונים של רוחניות
07	שם שחסר
08	המזבח שחסר ברשימה
09	השליש, הרבע, החמישית
10	העשיר לא יכול היה להרבות
11	הנשיאים שאיחרו
12	שלוש מעלות כדי להדליק נר בגובה אדם

הצגה

עם המשכן, אומר הרב, אנו מגיעים לסוף בריאת העולם. ה' נתן לאדם עולם; האדם מעניק לו בתמורה משכן קטן. ולמשכן זה יש רהיטים: שולחן, מנורה, ארון.

השאלה

מדוע הבריא נשלמת רק כשהאדם עושה לה' דירה בתחתונים — ומה עניין רצונו בבית משלנו לכאן?

התשובה

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח).

כל עוד לא הרגיש האדם את הצורך לחיות עם ה' באינטימיות רוחנית זו, מסביר הרב, הדירה בתחתונים שרצה הבורא כבר בראשית הבריא אינה מתממשת. בלי ירידה זו אל עולם המציאות, אל העולם המוחשי, מושג ה' היה נשאר רעיון טהור, בלי שום אחיזה במציאות העולם.

והנה גם בנו יש רצון עמוק בבית משלנו, לממש את עצמנו בעולמנו הקטן, בפרטיותנו, האישית או המשפחתית. ואנו תמיד עסוקים בשכלול האופן שבו נרהט את חיינו הפנימיים. פרטיות זו מגיעה לדרגה נשגבה כשאנו מממשים אותה עם האינסוף.

במשכן יש השולחן, המנורה, הארון, שהוא גם ארון הספרים. ומעל הארון יש דמותם של בני זוג המקשיבים לדבר המוחלט, פניהם איש אל אחיו תמיד, כל אחד בתוך רעהו. זה מה שעושה את שלמותו של האדם, זה מה שגורם לה' להיות שבע רצון מדירתו, משום שהיא עונה על שאיפותיו העמוקות.

מסקנת הרב

כלי ירידה זו אל העולם הזה, מושג ה' היה נשאר רעיון טהור, בלי שום אחיזה במציאות העולם.

לקח לשולחן

כל אחד מטפח את ביתו בדרכו. מה אצלנו הופך את הבית ליותר ממחסה: שולחן, אור, ספרים? ובזוגיות שלנו, האם אנו עדיין יודעים להביט זה בזה פנים אל פנים, קשובים למשהו הגדול מאיתנו?

הצגה

לבניית המשכן ה' אינו מבקש לא מס ולא היטל, אלא תרומה. והכתוב אינו אומר "תתנו": הוא אומר "ויקחו לי תרומה".

השאלה

אם המשכן אינו קודם כול מקום שבו מוחקים חטאים, מה בדיוק לוקחים בו כשחושבים שנותנים?

התשובה

"ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" (שמות כה, ב).

המשכן, אומר הרב, אינו בראש ובראשונה מקום של קרבנות. אין הוא מקום לניקוי החטאים שאנו חוטאים, הטעויות שטעינו, ההשלמות. הוא קודם כול "מקום", מקום של התעלות האדם. לכן ה', כשהוא מבקש מן האדם לתת מעצמו, מדבר על תרומה: תרומה היא התרוממות.

ובהתעלות זו, למעשה אין נותנים. כל מה שנותנים הוא מה ששומרים לעצמנו, מה שהשקענו למען עצמנו. זה הקניין היחיד שלנו, משום שכל השאר אובד. לכן הכתוב אינו אומר "תתנו את תרומתכם", אלא "תקחו": תיהנו מהשקעתכם.

יש קדושה בזמן, שניתנה לנו בשבת: ה' קידש את השבת, ואנו מקדשים את המועדים. יש חובה לקדש את חיי האדם: ה' נתן את מרכיביהם, ועלינו לממשם. ויש קדושה במקום: דירת חיינו, שכל אחד מדמיין לפי דרישותיו, אך רוח אחת מניעה אותנו לממשה.

מסקנת הרב

זה הקניין היחיד שלנו, משום שכל השאר אובד.

לקח לשולחן

אנו מודדים פעמים רבות את מתנותינו במה שהן עולות לנו. יאמר כל אחד מה נתן השנה, ובאמת הגדיל אותו. מה, מכל מה שיש לנו, לא יאבד לעולם?

הצגה

המשכן נבנה בכסף שמרוויחים בחוץ, והוא בא מכל עבר. רק חומר אחד מורחק. אפילו לקרב את הברזל אל אבני המזבח כדי ללטשן אסור.

השאלה

מדוע הדחייה המוחלטת הזאת של הברזל, כשאף מתכת אחרת, מכל מקום שתבוא, אינה נפסלת מן המקדש?

התשובה

"ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה" (שמות כ, כב); הצלם שבחלום דניאל (דניאל ב, לב-לג).

אינטימיות זו עם ה', מסביר הרב, היינו רוצים שתהיה בלעדית; אבל אנו מממשים אותה בכסף שהרווחנו בחוץ. הוא יכול לבוא מן העולם המצרי, מזהב מצרים ומכספה, מן התרבות הפרסית, מן התרבות היוונית. כל העמים האלה יכולים לתרום להקמת המשכן. איננו דוחים איש.

רק אחד מוצא. בחלום דניאל מופיעות ארבע מעצמות בדמות צלם: ראש של זהב, חזה של כסף, ירכיים של נחושת, רגליים של חרס. מה שאפשר היה להביא למקדש היה זהב בבל, כסף פרס, נחושת יוון. אבל פלדה — אין כמעט.

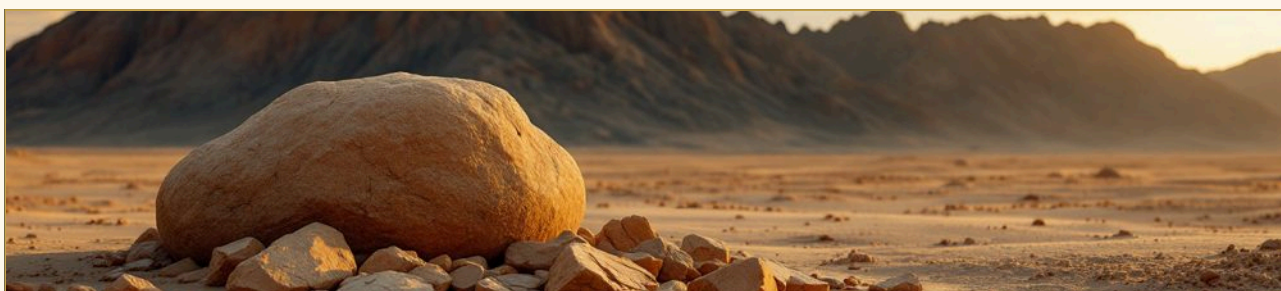
אפילו לקרב את החרב או את הגרזן כדי ללטש את אבני המקדש אסור היה. שכן כלי הנשק נעשו מחומר זה, והמקדש ייצג דווקא את כל מה שיכול לגלם את השלווה ואת שמחת החיים.

מסקנת הרב

המקדש ייצג דווקא את כל מה שיכול לגלם את השלווה ואת שמחת החיים.

לקח לשולחן

אנו מקבלים ברצון את מה שבא ממקום אחר כשהוא מעשיר אותנו. אבל איזה "ברזל" אנו מכניסים הביתה: מילה פוגעת, מריבה, נשק החבוי מתחת לשיחה? מה צריך להרחיק כדי ששולחנו יגלם שלוה?

הצגה

בחלום דניאל, אבן מכה את רגלי החרס של הצלם — רומי, אומרים חכמינו. הצלם כולו מתמוטט, והאבן נעשית הר. הרב רואה בהר זה תשובה.

השאלה

למה עונה ההר שצמח מן האבן — ומדוע יכלו פועלים נוכרים לבנות את מקדש שלמה?

התשובה

"עד די התגורת אבן די לא בידין ומחת לצלמא על רגלוהי די פרזלא וחספא והדקת המון" (דניאל ב, לד).

ההר הקטן הזה, אומר הרב, הוא התשובה למילה "סיני": התשובה שמביא האדם לתורה. התורה ניתנה בעשרת הדיברות, שיכולים להתפצל לשבעים לשונות, לשבעים להבות, ובכללן אלה של האומות. משסולקו כל הפסולת, כל השברים, כל גרוטאות הברזל, משהוצגו הדברים בטהרתם, נוצר מפגש בין תרומתה של האנושות כולה לבין תרומתו של העם היהודי בפרט. מפגש כל היסודות האלה יחד הוא התשובה להתגלות ה' על העולם.

תמיד מתקיימת אפוא תנועה של חליפין בין הבורא לנברא. לכן, כששלמה בנה את המקדש, הביא פועלים מן הלבנון, אנשים זרים לכל המסורת ולכל הרוחניות היהודית: הם יכלו להשתתף בבניין המקדש בלי שום בעיה.

את היסודות אפשר לייבא מכל מקום, משום שאין כאן שום בלעדיות.

מסקנת הרב

תמיד מתקיימת תנועה של חליפין בין הבורא לנברא.

לקח לשולחן

לעיתים אנו סבורים שהאמת יכולה לבוא רק מאיתנו. מה למדנו של טוב מאדם השונה מאיתנו מאוד? וכיצד לברור, במה שהעולם מביא לנו, את הגרוטאות ממה שיכול לשמש לבנייה?

הקרבת היחיד שנכרי לא יכול היה להקריב

הצגה

משכן ישראל לא היה שמור לישראל בלבד: נכרי יכול היה להקריב בו עולה. רק קרבן אחד נשאר סגור בפניו, השלמים, הקרבן שחולקים.

השאלה

מה צריך להבין כדי שאפשר יהיה לאכול לפני ה' — ומדוע לא הגיע העולם האילי לכך?

התשובה

קרבן השלמים: חלק על המזבח, חלק לכהן, וחלק נאכל בידי המקריבים.

כשם שהבריאה ניתנה לאנושות כולה, אומר הרב, המשכן שהעם היהודי מקים אינו המקום הבלעדי של עבודת ה' שלו: הוא מקומה של האנושות כולה. לכן נכרי יכול היה להקריב עולה בתוך המקדש.

הקרבת היחיד שלא יכול היה להקריב הוא השלמים. זהו קרבן שמתחלקים בו: חלק עולה על המזבח, חלק ניתן לכהן, ואת החלק השלישי אוכלים הבעלים בתחומי הקודש. דמיינו שאפשר לאכול לפני ה', לחלוק את הסעודה בנוכחותו! כל עוד לא הפנים העולם האילי את הרצון לקדש את החומר ואת המקום, אין הוא יכול להביא קרבן זה של שלום עם האלוקות, אינטימיות משותפת זו.

ההשתייכות לאמונה היהודית אינה אפוא מה שעוקר אותנו משאר העולם ומעולם החומר כדי להשליכנו אל ספירת הרעיונות השמימיים. בעולם הרעיונות לבדו אין לנו חפץ. החיים היהודיים אוהבים לראות את הבית שגרים בו כמקדש מעט, שבו השולחן הוא כלי של קדושה. אבל זה צריך להיות דחף של הלב: אין כופים אמונה.

מסקנת הרב

דמיינו שאפשר לאכול לפני ה', לחלוק את הסעודה בנוכחותו.

לקח לשולחן

האם סעודות השבת שלנו הן סעודות משותפות לפני ה', או רק סעודות טובות? מה נוכל להוסיף לשולחנו — דבר תורה, ברכה הנאמרת יחד, אורח — כדי שיעשה מזבח קטן?

הצגה

כל אחד כפי שהוא מרגיש, כל אחד כפי שהוא חי: זהו האידיאל של נדבת הלב. אלא, מזהיר הרב, יש כאן סכנה. העם שזה עתה חווה את ההתגלות היה נעלה כל כך שלא רצה עוד לשמוע על העולם הזה. ארבעים יום אחר כך רקד סביב עגל זהב.

השאלה

כיצד יכולה רוחניות נעלה מאוד להוביל לעגל הזהב — ומה מבדיל חיים רוחניים חיים ממתכון?

התשובה

אחרי תרומה, פרשת נדבת הלב, באה תצוה, פרשת הסדר.

הסכנה, אומר הרב, היא שניפול שוב לדמיונות מסוימים העולים על כל בדיה, ופוגעים לעיתים אפילו בסדר המוסרי. העם, אחרי התגלות סיני, היה בדרגה כזו שבבקונו בה' התבטאה בכיסופים אל הספירות העליונות. רואים זאת גם היום.

ויש להזהר מן הרוחניות הזו העוקרת אותך מן העולם הזה ומניחה לעולם הנעלם לפתות אותך. היא שמובילה לעגל הזהב. שכן כשרוצים לחזור אל המציאות, במקום לעבוד את ה', עובדים מתכונים של רוחניות כמו מתכונים בישול. הם נעשים מעגלים סגורים, גמורים, החוזרים על עצמם, בלי חידוש, בלי התעלות, בלי התחדשות. וזו אינה היהדות.

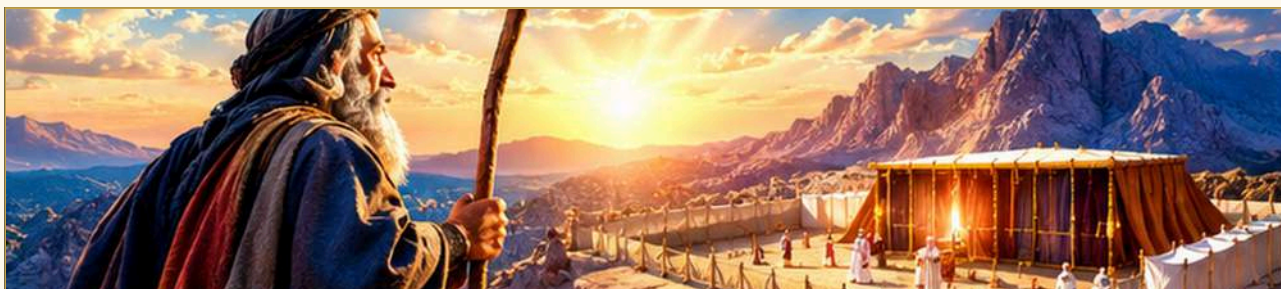
היהדות היא זו: כשם שה' מחדש בכל יום את מעשה בראשית, עלינו לסקור את רוחניותנו בכל יום, להעשירה בניסיונו ולהאיץ אותה ככל שאנו עוברים את ניסיונות החיים.

מסקנת הרב

במקום לעבוד את ה', אנו עובדים מתכונים של רוחניות כמו מתכונים בישול.

לקח לשולחן

לכולנו יש הרגלים דתיים, מעשים החוזרים על עצמם. איזה מהם אנו מקיימים כמתכון, בלי לחשוב עליו עוד? ומה למדנו השנה, בתוך ניסיון, שיכול לחדש את דרך תפילתנו או לימודנו?

הצגה

המשכן משתרע על שתי פרשיות. בתרומה שמו של משה חוזר שוב ושוב. בתצווה הוא אינו מופיע אף לא פעם אחת: אהרן ממלא את כל המקום.

השאלה

מדוע נעלם שמו של משה ברגע שעוברים מתכנון המשכן להקמתו?

התשובה

"ואתה תצוה את בני ישראל" (שמות כו, כ); "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו" (בראשית יח, יט).

תרומה היא נדבת הלב, שבה אין הפרדה בין דבר ה' לבין האדם הדבק בו: זהו משה. אצלו הכול רוח. נטייתו היא להישאר ארבעים יום וארבעים לילה על ההר בלי אכול ובלי שתות, ניזון מן התורה ומשמחת תגליותיו. אבל ארבעים יום אלה הם גבול הקיום של שיטת חיים כזו: בא עגל הזהב, ומשה נאלץ לרדת כדי להציל את העם.

ברגע זה כבר לא משה הוא שמחזיק בהגה. הוא מפקח, אבל האיש המרכזי הוא אהרן, הכהן. אהרן מונע מאהבת העם; הוא מבקש לקרב לדרכו של משה את מי שנשארו למרגלות סיני ולא יכלו להפנים את כל התורה. בניו יירשו את כהונתו ואת החובה לחנך את העם.

מעתה אין חיים עוד מנדבת הלב: מה שקובע הן המצוות. "תצוה" פירושו לקשר, ו"תצוה" פירושו לחנך. כך מצינו באברהם: "למען אשר יצוה את בניו", כדי שילמד את בניו אחריו.

מסקנת הרב

"תצוה" פירושו לקשר, "תצוה" פירושו לחנך.

לקח לשולחן

אנו אוהבים התלהבויות וחושדים בכללים. יציין כל אחד דבר שהתחיל בהתלהבות ונונח מחוסר משמעת. ומי במשפחתנו זקוק לאהרן שילווה אותו יותר מאשר למשה שיראה לו את הפסגה?

הצגה

פרשת תרומה מונה את כל מה שנדרש לבניית המשכן. רק פריט אחד חסר ברשימה: מזבח הקטורת. הוא מופיע רק בתצוה. והקטורת המוקטרת עליו כוללת סם שריחו רע.

השאלה

מדוע מופיע מזבח הקטורת רק בתצוה — ומדוע הקטורת פסולה בלי הסם שריחו רע?

התשובה

"קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה" (שמות ל, לד); חכמינו: החלבנה, שריחה רע, נמנתה עם סממני הקטורת (כריתות ו, ב).

במקורו, אומר הרב, תכנון המשכן לא כלל את מושג קרבן הכפרה. יסודו הראשון מופיע מיד אחרי ההתגלות: מזבח אבנים, בלי כחל ללשון, בלי השקעת זהב וכסף, ובלי לגלות ערווה בעלייה במעלות. אסור היה שהמשכן ייעשה דרך להציג את עצמך לפני הציבור ולהראות כיצד אתה מתבלט ביחס לאחרים. זה היה פשוט מזבח, ולא כלי של כפרה.

אבל מזבח הקטורת, זה החסר בתרומה, הוא המזבח שעליו היה צריך בכל מחיר לשים יסוד טמא, שריחו רע, שסימל את החוטא וגילם את הרע. היה צריך לשלבו עם האחרים: היו אחד־עשר סממנים, ואם חסרה החלבנה, הקטורת כולה הייתה פסולה. כאן מדובר בכפרה על חטאי בני ישראל.

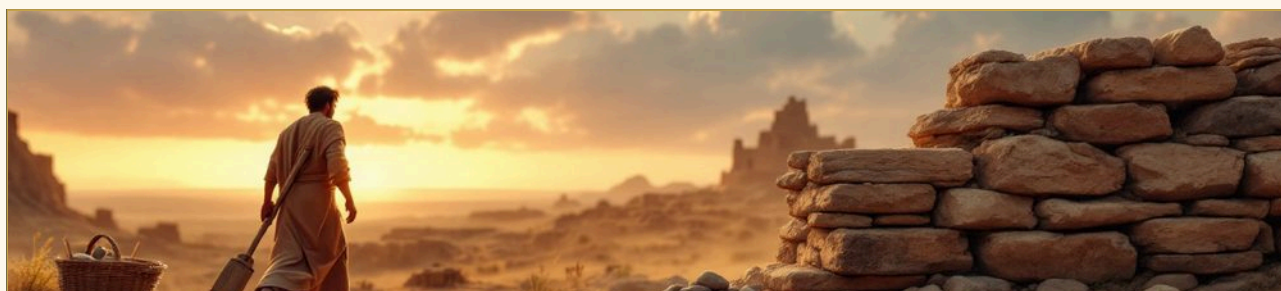
זהו הממד החדש של תצוה, ההולם את האדם המותנה בחוקים שבאו מבחוץ, ושעליו להיכנע להם.

מסקנת הרב

אם חסר היה יסוד החלבנה, הקטורת כולה הייתה פסולה.

לקח לשולחן

אנו חולמים בקלות על קבוצות שאין בהן איש מפריע. מי בסביבתנו ממלא את תפקיד החלבנה — זה שהיינו רוצים להרחיק? מה הייתה הופכת משפחתנו, קהילתנו, בלעדיו?

הצגה

האדם שניתנים לו חוקים מבחין לא תמיד יעמוד בהם. יהיו תעיות, יהיו הונחות. תצוה מביאה את האמצעים לתקן. אבל הרב הולך רחוק יותר: הוא מגדיר מחדש מה חשוב בחיים רוחניים.

השאלה

אם כמעט לעולם איננו מסיימים את מה שהתחלנו, מה באמת חשוב בחיים הרוחניים?

התשובה

"וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה" (שמות ל, י), על מזבח הקטורת.

יש דרכים לתקן את מה שהחסרנו, אומר הרב, כדי לא לשקוע בייאוש ולא לנטוש את מה שהתחלנו. שכן מה שחשוב בחיים הרוחניים אינו מה שעשינו, אינו החובה שסיימנו. מעולם לא סיימנו אותה: לפעמים מחוסר זמן, לפעמים מחוסר אמצעים.

מה שחשוב אינו המעשה שסיימנו, שהשלמנו. זו הנחישות שבה עשינו את הדברים. עשינו שלישי, עשינו רבע, עשינו חמישית: לא משנה.

העיקר הוא שהתחייבנו, שהשקענו את עצמנו במפעל רוחני זה. הוא יעשה פירות. הבנים ימשיכו אותו, התלמידים ימשיכו אותו, החברים ימשיכו אותו. זה בסופו של דבר מה שחשוב במשכן.

מסקנת הרב

עשינו שלישי, עשינו רבע, עשינו חמישית — לא משנה. העיקר הוא שהתחייבנו.

לקח לשולחן

לעיתים אנו נוטשים מפעל משום שלא נוכל לסיימו. איזה לימוד, איזה מצוה, איזה הרגל טוב עזבנו מסיבה זו? ומי סביבנו יוכל להמשיך את מה שנתחיל?

הצגה

שלוש תרומות בנו את המשכן והחיו אותו. הראשונה הייתה חופשית, לפי נדבת הלב. שתי האחרות היו של מחצית השקל בדיוק: העשיר לא יכול היה לתת יותר, והדל לא יכול היה לתת פחות.

השאלה

מדוע מחצית השקל ולא שקל שלם — ומה דורשת מאיתנו מחצית זו כלפי מי שאינו כמונו?

התשובה

"העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל" (שמות ל, טו); "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח).

התרומה הראשונה הייתה חופשית, מסביר הרב. השנייה נגעה לאדנים, יסודות המשכן: היה צריך להביא מחצית השקל. השלישית הייתה תרומת התפעול, הקרבנות: גם כאן מחצית השקל. איש לא יכול היה לומר שנתן יותר מחברו; בבנייה זו עמדו כולם על מעמד שווה.

מחצית השקל אומרת את השלמת האדם על ידי רעהו. שכן הרע, החבר, הוא מי ששונה ממני. אם אני מסתדר עם אדם שאני חולק עמו בדיוק את כל טעמי ואת כל רגשותיי, לא עשיתי אלא לחפש אני אחר כדי לחזק את האגו שלי: לעולם איננו שניים, אנו תמיד אחד. הרע הוא מי שעליו להסתדר עמו, מי שישלים אותו.

ומי ששונה ממני במהותו הוא בוראי. לאהוב את הרע כמוך פירושו לאהוב את מה ששונה ממך. יש כאן זהות פרשנית בין אהבת הרע, אהבת ה' ואהבת בן הזוג: זו ששונה ממך, מעצם הגדרתה, היא האישה.

מסקנת הרב

הרע הוא מי ששונה. הוא מי שעליו להסתדר עמו, הוא מי שישלים אותו.

לקח לשולחן

אנו בוחרים בקלות את חברינו בצלמנו. מי בסביבתנו מרגיז אותנו בשונותו — ומה יוכל לתת לנו שאיש מן הדומים לנו לא ייתן? ובזוגיותנו, האם אנו יודעים לאהוב את השני דווקא משום שאינו אנחנו?

הצגה

ראשי השבטים חישבו: נניח לעם לתת, הוא לא יגיע לסכום, ואנו נשלים. כעבור יומיים העם נתן יותר מן הנדרש. לא נשאר להם דבר, ובכל זאת הם שיבאו את השמן.

השאלה

מה הפסידו הנשיאים כשהמתינו להשלים את חסרונם של האחרים — ומדוע בכל זאת הושאר להם השמן?

התשובה

"והנשאים הביאו את אבני השם... ואת השמן למאור ולשמן המשחה" (שמות לה, כו-כח); רש"י: "והנשאים" כתוב חסר יו"ד.

נשיאים אלה, אומר הרב, נהגו ביהירות מסוימת כלפי העם בשעת המגבית. והנה כעבור יומיים העם נתן יותר מן הנדרש, וכשביקשו הנשיאים להביא את תרומתם, לא נשאר להם דבר: לא היה בה צורך. אז החסיר מהם הכתוב יו"ד. הם יכלו להביא רק את האבנים הטובות שהכהן נשא על החושן, חושן המשפט, שבאמצעותן שיתף את כל עם ישראל בכפרת חטאיו.

כאן קיבלו את לקחם: אין להפגין בחיים הרוחניים שום בוז כלפי העם. כל אחד יכול היה לממש לפי מידתו, ואף יותר ממה שיכול היה להביא נשיא.

ובכל זאת השאירו להם חסד. נשיאים אלה היו חכמים, אנשים ספוגי חכמה רבה, שהתבלטו לא בנכסיהם אלא בידיעתם. לכן הם שהביאו את שמן המשחה ואת שמן המנורה לחנוכת המשכן. שכן מה שהיה חשוב במשכן הייתה הדעת שנבעה מן העבודה הנעשית.

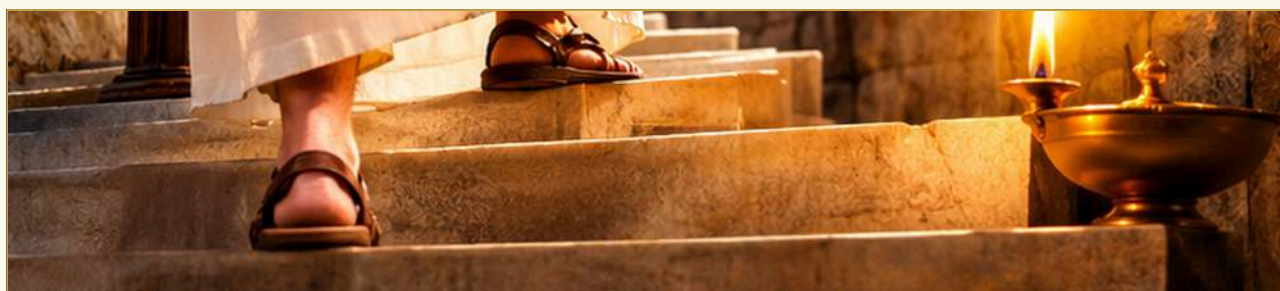
מסקנת הרב

אין בחיים הרוחניים שום מקום לבוז המופגן כלפי העם.

לקח לשולחן

מפתח לשמור את עצמנו להזדמנויות הגדולות, ולומר בלבנו שבלעדינו דבר לא ייעשה. היכן המתנו במקום לפעול מיד? ואיזה "שמן" — ידיעה, מיומנות — נוכל להביא כבר השבוע?

שלוש מעלות כדי להדליק נר בגובה אדם

הצגה

המנורה הייתה בממדים אנושיים: הכהן היה צריך רק להושיט יד. ובכל זאת היה עליו לעלות על אבן בת שלוש מעלות ולהתכופף כדי להדליקה. והמנורה הייתה אי־השוויון היחיד שבמשכן.

השאלה

מדוע פונים גרות המנורה אל המרכז — ומדוע היה על הכהן לעלות כדי להדליק את מה שהיה בהישג יד?

התשובה

"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" (במדבר ח, ב); "ואבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות" (משנה תמיד ג, ט).

במקום שמחצית השקל כפתה שוויון, אומר הרב, אי־השוויון היה במנורה. שבעת קניה ייצגו את שבעת ימי הבריאה ואת שבע החכמות שהן סך ידיעת העולם. אבל ששת הקנים, שלושה מצד זה ושלושה מצד זה, כיוונו את אורם אל הנר המרכזי, נר השבת. הכול מכון אל ציר זה: חכמת השבת היא המדליקה את כל החכמות האחרות.

מה שהיה חשוב במשכן הייתה הדעת שנבעה מן העבודה הנעשית. יסודה היה בלוחות הברית, בתוך הארון; אבל העיקר היה פירוש התורה שבעל פה, בידי האנשים שהעמיקו בתורה והיו מופקדים עליה, על שמירתה ועל קיומה: הכהנים.

לכן הדליק הכהן את המנורה מתוך ענווה. היא הייתה בממדים אנושיים, היה עליו רק להושיט יד; אבל לא, היה עליו לעלות על שרפרף בן שלוש מעלות כדי להתכופף ולהדליקה. והמנורה עמדה בפתח קודש הקודשים: היא גילמה את שערו של העם אל המקדש.

מסקנת הרב

דווקא מתוך ענווה אפשר היה באמת לחדש בתורה, בלי לצאת מגבולותיה.

לקח לשולחן

קל להכריע בשאלה בהושטת יד בלבד. מתי הבענו דעה בלי לטרוח לעלות, ואחר כך להתכופף? ואל איזה אור מרכזי פונים כשרונונינו השונים?